

Vocea Civică

Volumul 4, Nr.2 (17)

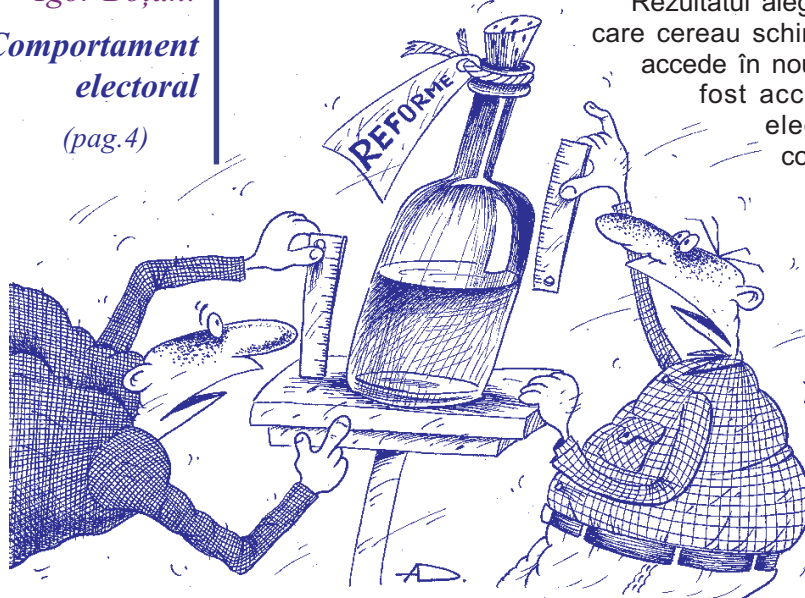
Martie-Aprilie 1998

38 + 5

◆
Interviu cu
Dumitru Nidelcu,
Președinte,
Comisia Electorală
Centrală
(pag.2)

◆
Interviu cu
Tudor Oлару,
Președinte,
Compania de Stat
"TeleRadio-
Moldova"
(pag.3)

◆
Igor Boțan:
Comportament
electoral
(pag.4)

În primele săptămâni de după alegerile din 22 martie, eforturile multora s-au concentrat asupra transformării procentajelor obținute de partidele și mișcările politice intrate în noul Parlament în scoruri la care au pierdut sau au câștigat alegerile unii sau alții. Nu puțin timp a fost dedicat și previziunilor privind dezastrele ce ar urma să se producă în funcție de fizionomia viitoarei coaliții parlamentare și guvernamentale.

Timp de o lună, prin cele nouăsprezece procente obținute la alegeri, Blocul pentru o Moldovă Democratică și Prosperă a devenit *brokerul* politic ce urma să încline balanța. Dl. Dumitru Diacov, care își pierdea poziția de vicepreședinte al fostului Parlament pentru că propunea alegeri anticipate pe motivul că vechiul Parlament devenise nerepresentativ și factor de împiedicare a reformelor, a devenit președintele legislativului. În schimb, PDAM-ul a rămas în afara Parlamentului, plătind prețul eroziunii politice și penalizările pentru nereușite profund acuzate de electorat.

Alianța pentru Democrație și Reforme s-a născut greu. Cei ce au votat pentru forțele ce o compun se întreabă încă dacă această dificilă naștere s-a datorat scrupulelor de a se constitui o coaliție cu adevărat viabilă, sau simplelor orgolii în stare de perpetuă inflamare. Singură prestația acestei alianțe parlamentare și de guvernământ poate da un răspuns exact la această dilemă.

Refuzarea unui post de vicepreședinte al Parlamentului de către Partidul Comunist indică dorința colegilor dlui. Voronin de a se constitui mai degrabă în opoziție parlamentară, una constructivă cum a declarat liderul PCM, decât să-și asume vreo răspundere alături de o guvernare în care nu crede deloc. Tot singură prestația alianței de centru-dreapta urmează să confirme sau nu credința unui editorialist, după care comuniștii "s-au transformat din marii câștigători în marii învinși ai acestor alegeri".

Rezultatul alegerilor a mai indicat și că puțini din cei care cereau schimbarea sistemului electoral ar fi putut accede în noul Parlament, dacă propunerea lor ar fi fost acceptată. Încă o dovadă că un sistem electoral, în sine, nu decide totul și nu conduce la rezolvarea întregului spectru de probleme. Codul Electoral, deși perfectibil în multe privințe, s-a dovedit un important pas înainte, iar activitatea Comisiei Electorale a fost pe măsura așteptărilor față de o instituție de acum cu activitate permanentă.

Ca întotdeauna, unii văd jumătatea goală a sticlei, ceilalți — jumătatea plină. Electoratul rămâne însă cel care va ști ce gust are conținutul sticlei. Altfel spus, timpul rămâne să decidă dacă avem de-a face cu o simplă alianță politică,

asa cum afirmă anumite voci, sau cu începutul unei reconcilierii — cum speră altele. Singurul lucru sigur în momentul scrierii acestui editorial este că primele două ședințe ale Parlamentului au durat doar 38 și, respectiv, 5 minute. Ceea ce, chiar în total, înseamnă mai puțin decât un monolog al lui Florin Piersic. E de bine? E de rău? N-ar fi rău, totuși, să fie de bine...■

Ionuț Tudoran

Buletin informativ

Moldova

Vocea Civică: *Stimate dle. Nidelcu, care au fost principalele probleme de ordin legislativ și administrativ cu care s-a confruntat Comisia Electorală Centrală pe parcursul recente campanii pentru alegerile parlamentare?*

Dumitru Nidelcu: Baza legislativă a alegerilor parlamentare din 22 martie 1998 a constituit-o Codul Electoral. Standardizarea legislației electorale a permis organizarea și desfășurarea unor alegeri democratice în Moldova. Deși avem unele rezerve față de anumite prevederi ale codului, în special față de articolele 86, 87 (stabilirea pragului de reprezentare) și articolul 80 referitor la perioada de modificare a listelor de candidați până în ziua alegerilor, acestea nu au putut minimaliza importanța lui în ceea ce privește desfășurarea unui scrutin electoral democratic în primăvara anului 1998. În recenta campanie Comisiei Electorale Centrale i-au fost create toate condițiile necesare de activitate. Organele administrației publice au reacționat operativ la numeroasele cerințe înaintate de CEC. Ministerele și departamentele ce aveau atribuții legate de campania electorală au manifestat înțelegere și responsabilitate pentru ceea ce trebuiau să facă. Astfel, în urma unei colaborări eficiente cu organele administrației publice, campania a decurs organizat, fără încălcări grave ale legislației în vigoare. Activitatea CEC s-a bucurat de sprijin din partea organizațiilor obștești din țară, a unor organizații internaționale și a Fundației Internaționale pentru Sisteme Electorale în special.

" ÎN ZIUA ALEGERILOR N-AU FOST ÎNREGISTRATE ÎNCĂLCĂRI GRAVE ALE LEGISLAȚIEI ÎN VIGOARE"

VC: *Intenționează Comisia Electorală Centrală să propună noului Parlament anumite modificări în Codul Electoral?*

DN: Legislația electorală, în primul rând Codul Electoral, a susținut un examen serios. Deși au existat unele dificultăți privind aplicarea anumitor prevederi ale Codului Electoral, principalul e că legislativul ne-a oferit un document standardizat care a determinat în mare măsură succesul desfășurării alegerilor. Desigur, documentul în cauză trebuie îmbunătățit. Încă în perioada pregătirii pentru alegerile parlamentare CEC a înaintat Guvernului propuneri privind unele modificări în Codul Electoral pentru a fi prezentate în Parlament. Însă din unele considerente acest lucru a fost amânat. În prezent, CEC adună toate propunerile de modificări în Codul Electoral ce i se înaintează. Ele vor fi sistematizate pe parcurs și înaintate noului Parlament prin Guvern pentru a fi adoptate.

VC: *Cum apreciați rezultatele activității observatorilor în ziua alegerilor parlamentare din 22 martie a.c.?*

DN: Posibilitatea participării unui număr considerabil de observatori internaționali la observarea alegerilor din 22 martie a.c. a evidențiat încă o dată caracterul deschis al societății noastre pentru tot ce se întâmplă în țară. Apreciind la justa valoare aportul observatorilor străini, vreau să menționez că profesionalismul lor înalt și experiența lor bogată în domeniul respectiv au contribuit la sporirea responsabilității observatorilor locali, fapt confirmat chiar de aceștia din urmă. Multe dintre cele relatate de către observatorii internaționali în legătură cu alegerile din țară vor servi ca punct de reper în activitatea de îmbunătățire a procesului electoral. Aș considera binevenită ideea editării de către IFES a unei broșuri care să includă opiniile experților internaționali privind rezultatele monitorizării scrutinului electoral din 22 martie a.c.

VC: *Pe parcursul recente campanii electorale, inclusiv în ziua alegerilor, au fost înregistrate încălcări ale legislației electorale. Ce măsuri intenționează să întreprindă Comisia Electorală Centrală pentru a reduce numărul acestora pe viitor?*

DN: În cadrul alegerilor parlamentare din 22 martie a.c. au fost comise și unele abateri de la legislația în vigoare, ceea ce se întâmplă în orice scrutin electoral. Încălcările înregistrate de către observatorii străini și locali în unele secții de votare erau înlăturate pe loc. Cu toate acestea, în ziua alegerilor n-au fost înregistrate încălcări grave ale legislației în vigoare. Pe parcursul campaniei CEC a examinat operativ toate sesizările și demersurile venite din partea concurenților electorali. În scopul îmbunătățirii activității de organizare și desfășurare a alegerilor CEC va propune legislatorilor în baza datelor adunate și sistematizate modificările necesare în legislația în vigoare, perfecționarea unor regulamente și instrucțiuni ale Comisiei ce țin de acest domeniu și va elabora unele îndrumări pentru uzul consiliilor electorale și birourilor secțiilor de votare.

VC: *În listele suplimentare de alegători au fost incluși aproximativ cinci procente din numărul total de alegători. Este o cifră destul de mare. Ce măsuri intenționează să întreprindă Comisia Electorală Centrală pentru a reduce acest procentaj?*

DN: În virtutea faptului că în listele suplimentare de alegători au fost incluși aproximativ cinci procente din numărul total de alegători, considerăm că în primul rând aceasta este un neajuns în activitatea organelor administrației publice locale ce întocmesc aceste liste, precum și în cea a birourilor secțiilor de votare. CEC le va atenționa asupra acestui fapt.

VC: *Vă mulțumim.* ■

8 aprilie 1998, Chișinău

“NOI ÎNSĂ NU NE-AM LĂSAT INFLUENȚAȚI DE NICI O FORȚĂ POLITICĂ...”

Vocea Civică: *Stimate dle. Olaru, care au fost principalele dificultăți cu care s-a confruntat Compania de Stat TeleRadio-Moldova în reflectarea campaniei pentru alegerile parlamentare?*

Tudor Olaru: Principalele dificultăți cu care s-a confruntat Compania de Stat “TeleRadio-Moldova” se referă la spațiul de emisie extrem de mare oferit pe gratis concurenților electorali: 90 minute - partidelor și blocurilor (ele fiind 15 la număr), iar celor 67 de candidați independenți - 20 minute pentru fiecare. În total, în lunile februarie și martie la televiziunea de stat au fost plasate 320 segmente publicitare electorale, cronometrajul lor variind între 5 și 15 minute fiecare. În ceea ce privește postul național de radio, timpul de emisie acordat concurenților electorali a însumat mai bine de 210 ore. Acesta a fost acordat pe seama și în detrimentul altor programe solicitate de către telespectatori și radioascultători. Într-o situație dificilă s-au pomenit atât edițiile informativ-publicistice - “Mesager”, “Median-Flux”, “Radiocurier” - cât și cele informativ muzicale - “O melodie pentru tine”, “Domeniile Euterpei” etc. Am fost nevoiți să includem în ele reportaje despre concurenții electorali. Cu toate că nu am refuzat pe nimeni cât privește acordarea timpului de emisie care li se cuvenea, difuzarea normală a programelor a fost totuși afectată. O altă dificultate cu care ne-am ciocnit a fost tendința unor ascultători de a ataca agresiv concurenții electorali ce se aflau în studiu, permițându-și chiar insulte și folosind timpul rezervat dialogului pentru agitația în favoarea altor concurenți electorali. Aș menționa aici și faptul că s-a confundat activitatea Companiei de Stat “TeleRadio-Moldova” cu cea desfășurată de alte instituții ale audiovizualului care își emit programele pe canalele de stat (în

primul rând ORT) și au făcut agitație în favoarea anumitor concurenți electorali, ceea ce a fost de neînțeles pentru electorat.

VC: *Ce a întreprins instituția pe care o reprezentați pentru a informa mai bine alegătorii despre mersul campaniei pentru alegerile parlamentare?*

TO: În baza Codului Electoral am elaborat “Conceptul privind reflectarea la TeleRadio-Moldova a campaniei electorale pentru alegerea Parlamentului Republicii Moldova”. Conceptul respectiv a constituit o parte componentă a Regulamentului aprobat de Comisia Electorală Centrală (CEC). Aș vrea să accentuez faptul că am oferit cuvântul, ori de câte ori a fost nevoie, Președintelui CEC și membrilor comisiei. Legislația cu privire la alegeri a fost explicată în emisiunea “Primatul legii” și în alte programe informative ale postului național de radio. În cadrul postului național de televiziune a fost inaugurată rubrica “Electorală-98”. Juriștii ce au participat la emisiunile “Noi și legea” au încercat să explice populației anumite prevederi ale Codului Electoral și alte acte normative privind alegerile parlamentare. Un sprijin substanțial în reflectarea campaniei electorale l-am avut din partea IFES-Moldova care în comun cu Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului din Moldova (LADOM) au pregătit și au difuzat pe postul nostru de radio un ciclu special de emisiuni - “Vocea Civică”, menite să informeze ascultătorii asupra prevederilor legislative, experienței naționale și internaționale privind alegerile și să popularizeze drepturile electorale ale cetățenilor.

Pe parcursul întregii campanii electorale, îndeosebi spre finalul ei, au fost difuzate spoturi publicitare menite să le explice alegătorilor atât modalitatea efectuării corecte a votării cât și importanța fiecărui vot pentru viitorul Moldovei.

VC: *Cât de bine a reușit mass media locală să-și îndeplinească funcția de informare în campania pentru alegerile parlamentare în comparație cu cea prezidențială?*

TO: În pofida faptului că ne-am confruntat cu multe dificultăți în reflectarea campaniei electorale, toți concurenții au remarcat că în comparație cu alegerile prezidențiale, de data aceasta “TeleRadio-Moldova” a lucrat mai eficient și operativ, reușind să păstreze echidistanța și imparțialitatea. Numărul relativ mare al buletinelor de vot nevalabile demonstrează că atât mass media cât și instituțiile electorale au dispus de rezerve nevalorificate.

VC: *Există opinii care susțin că mass media de stat din Moldova continuă să fie controlată de anumite forțe politice și că aceasta nu ar fi cu adevărat neutră și imparțială. Ce credeți despre aceste opinii?*

TO: Nu voi vorbi despre alte mijloace de informare în masă de stat, noi însă nu ne-am lăsat influențați de nici o forță politică, deși unele tentative în acest sens s-au întreprins. Pe parcursul campaniei electorale ne-am străduit să păstrăm imparțialitatea și echidistanța și să acționăm conform prevederilor legislației în vigoare. Potrivit statutului “TeleRadio-Moldova” angajații ei nu pot fi membri ai formațiunilor politice. Orice încercare de susținere sau favorizare a vreunei formațiuni politice a fost sancționată. Dorința unor membri ai colectivului de a participa la campania electorală a fost realizată în conformitate cu legislația în vigoare prin degrevarea lor din funcție. Considerăm o dovadă a echidistanței noastre opinia observatorilor Institutului European pentru Mass Media care au monitorizat modul în care au fost reflectate alegerile parlamentare în presa scrisă și cea electronică din Moldova. Cităm din raportul lor: “Echipa de observatori menționează cu o deosebită plăcere eforturile Radio Moldova care s-a condus de principile echității și egalității în reflectarea activității blocurilor electorale, partidelor politice și candidaților independenți în promovarea politicii electorale...”

VC: *Vă mulțumim.* ■

Chișinău, 26 martie 1998

COMPORTAMENT ELECTORAL

Igor Boțan

De regulă, sistemul electoral folosit pentru alegerea organelor reprezentative determină în mod decisiv comportamentul alegătorilor și al concurenților electorali, conducând la configurația organismelor alese. Tocmai de aceea, unii experți recomandă ca în constituții, pe lângă drepturile electorale ale cetățenilor, să se stipuleze care sistem electoral urmează a fi folosit. Aceasta pentru a nu admite schimbarea frecventă a sistemului. Se presupune că stabilitatea procesului electoral permite identificarea factorilor ce au un impact major asupra acestuia și menținerea lor într-un cadru legal bine definit. Drept scop servesc perfecționarea tehnologiilor electorale și previzibilitatea rezultatelor alegerilor. Exemplul Moldovei poate fi concludent în acest sens. Trei din cele patru campanii electorale pluripartite din Moldova s-au desfășurat în baza sistemului electoral proporțional: alegerile parlamentare din 1994 și 1998; alegerile în consiliile locale din 1995. Sistemul proporțional este remarcabil pentru încurajarea unor opțiuni mai nuanțate ale electoratului. Este adevărat că introducerea pragului de reprezentativitate de 4% reduce mai mult de 2/3 din spectrul nuanțelor politice moldovenești. O examinare a rezultatelor acestor alegeri, inserate în schema de la pagina 5, ne sugerează cum este motivat comportamentul alegătorilor

de un șir de factori. Evident, în examinarea oricăror procese sociale exercițiile aritmetice sau schematice trebuie tratate cu o anumită doză de scepticism.

Să încercăm, deci, să înțelegem comportamentul alegătorilor apelând la piramida motivațională a psihologului american Abraham Maslow. Teoria sa susține că motivația socială este ierarhizată, și în comportamentul lor oamenii, practic, nu pot sări de la o treaptă motivațională la alta, neglijând consecutivitatea. La baza ierarhiei se află necesitatea oamenilor de a avea siguranță fizică și economică, urmată de cea a identificării propriei apartenențe (sociale sau de altă natură). Abia după aceasta comportamentul poate fi motivat de necesitatea afirmării unor valori mai nuanțate. Privite prin prisma statisticilor oficiale referitoare la situația economică și social-politică, rezultatele alegerilor ne lasă puține șanse de a pune la îndoială aplicabilitatea acestui model motivațional. Într-adevăr, în cele trei campanii electorale au învins formațiunile care au făcut oferte pentru satisfacerea necesităților menționate. În linii mari, formațiunile de stânga și centru stânga au pus accentul pe asigurarea securității economice și stabilității în condițiile tranziției, iar cele de dreapta, născute pe valurile mișcării de renaștere națională, au pus în prim plan valorile majore ale acestei

mișcări. În acest sens, nu pare deloc uimitoră neglijarea constantă de către alegători a ofertelor doctrinare ale social-democrației, creștin-democrației și liberalismului. Promotorii valorilor doctrinare pure, necunoscute încă electoratului moldovenesc larg, nu au observat sau au desconsiderat faptul că acestea sunt asimilate gradual și persistă în programele electorale ale formațiunilor învingătoare, dar pentru o perspectivă mai îndepărtată, când electoratul va fi capabil să le recepționeze adecvat. Mă refer la trei din cele patru partide învingătoare în alegerile din 1998 care, pe lângă realizarea obiectivelor programatice, vor avea de făcut și educație civică. Pentru Partidul Comuniștilor (PC) problema are un sens invers. El trebuie să demonstreze potențialilor parteneri de coaliție că doctrina sa, acceptată de 1/3 din electorat, nu este depășită de noile realități și nu servește drept impediment în calea reformelor, a căror necesitate nu este contestată de liderii PC. Oricum, PC pare a fi unicul partid parlamentar doctrinar a cărui ofertă programatică răspunde necesităților primare ale unui larg segment social. Aceasta i-a permis, după reapariția sa pe scena politică în 1994, să scoată treptat din circuit blocul Unitatea-Socialistă (US). Apoi, în 1998, și ceea ce mai rămăsese din Partidul Democrat Agrar (PDA) după câteva sciziuni consecutive. Observăm că la alegerile în consiliile raionale din 1995 PC și US au acumulat în total practic același procentaj pe care US l-a înregistrat în alegerile din 1994. De asemenea, rezultatul înregistrat de Alianța Forțelor Democratice (AFD) se corelează foarte bine cu rezultatele înregistrate de partidele de dreapta în campania din 1994. Cât privește PDA, acesta și-a întărit în 1995 și mai mult pozițiile datorită creditului de autoritate primit din partea conducătorilor de prim rang.

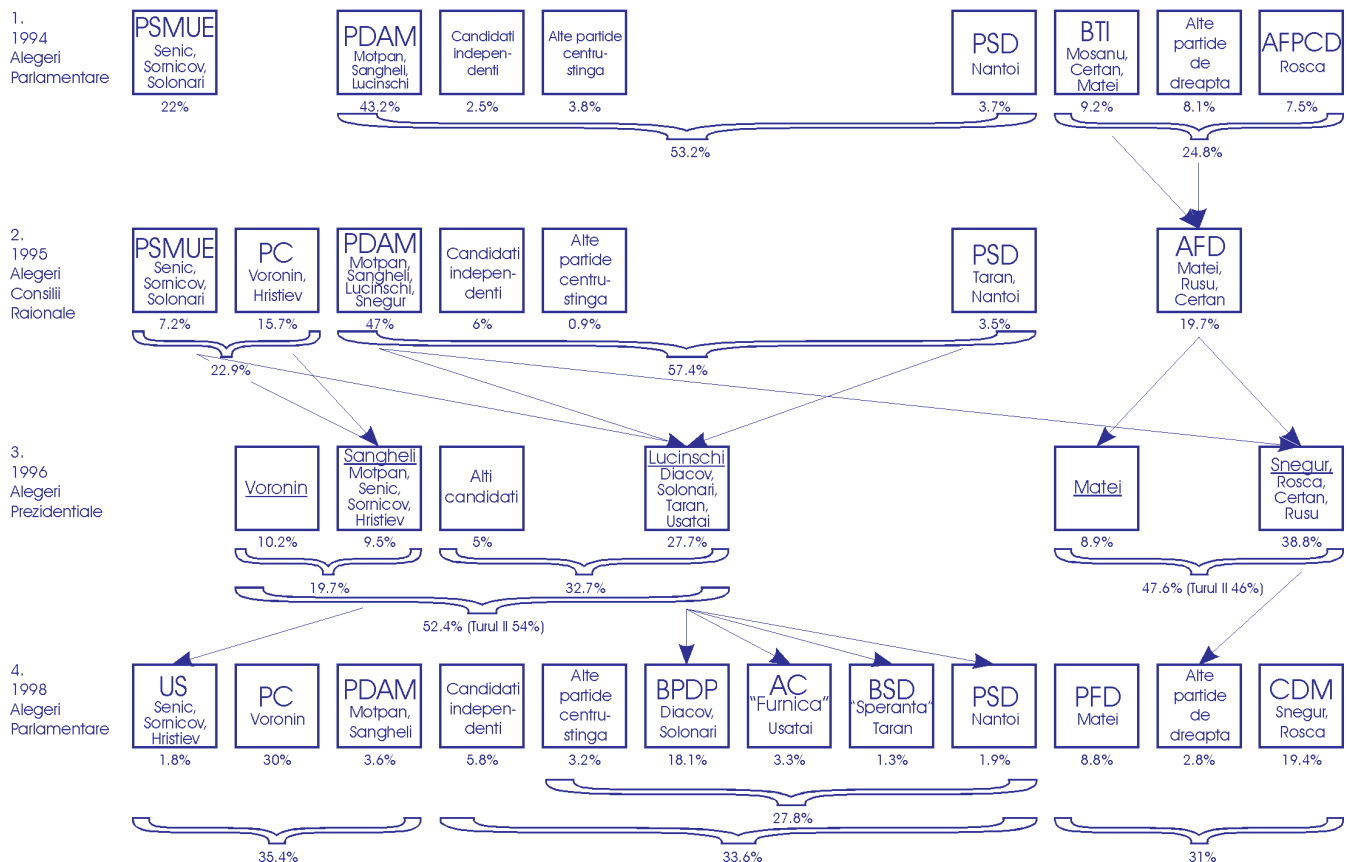
În acest sens, rezultatele alegerilor prezidențiale din 1996 ne oferă o excelentă posibilitate de a percepe raportul lideri — formațiuni politice. În acest moment, partidele politice sunt asociate, în mare măsură, cu numele liderilor, inclusiv ale celor neoficiali. De aceea, comportamentul electoral trebuie văzut și prin prisma

Aspect de la Alegerile Parlamentare din 22 martie 1998

COMPORTAMENT ELECTORAL

REPUBLICA MOLDOVA 1994 - 1998

migrației liderilor politici. Exemplul PDA este cel mai convingător în acest sens. În 1994 și 1995 PDA a propus programe de compromis, susținute de personalități ce dețineau cele mai importante funcții în stat. Alegerile prezidențiale din 1996 au arătat gradul transferului de autoritate de la lideri către formațiune. Tocmai de aceea, pentru liderii PC și Partidului Forțelor Democratice (PFD), care nu dețineau importante funcții publice, campania din 1996 a avut o însemnătate majoră în reactualizarea popularității personale. În ajunul campaniei electorale parlamentare din 1998 aceste *ratinguri* ofereau principalul punct de reper în elaborarea platformelor electorale și întreținerea tratatelor cu potențialii parteneri de coaliții. Alegerile din 22 martie au arătat că popularitatea liderului Valeriu Matei coincide cu cel al formațiunii pe care o conduce. Cât privește PC, a fost confirmată realitatea că popularitatea partidului o depășește pe cea a liderului partidului respectiv. Probabil că este un lucru normal pentru un partid doctrinar. Vedem că la alegerile din 1995 și 1998 PC a acumulat 16%

și respectiv 30% din voturi față de numai 10% pe care liderul partidului le-a obținut în 1996. Convenția Democrată (CD) și Blocul pentru o Moldovă Democratică și Prosperă (BMDP) au tras și ele maximum de profit din autoritatea liderilor. Toate aceste lucruri par a fi extrem de importante pentru strategiile viitoarelor alegeri. De exemplu, urmărind oscilațiile simpatiilor electorale am putea încerca evaluarea ponderii transferului de autoritate de la liderii ce dețin importante funcții publice către propriile candidaturi sau formațiuni pe care le susțin. Pare că acest transfer oscilează în limitele a 10% - 15% și se corelează foarte strâns cu *fluiditatea* electoratului.

Această abordare schematică omite un șir de factori foarte importanți a căror pondere ar putea ieși în prim plan dacă va fi schimbat sistemul electoral, așa cum au propus unii lideri de partide în cadrul recente campanii electorale. Schimbarea sistemului, evident, nu va schimba motivația electoratului. Exemplul ultimelor alegeri parlamentare din Ucraina, desfășurate în baza siste-

mului mixt, oferă un model excelent de analiză. Confruntarea rezultatelor obținute în circumscripția națională, pe liste de partid, cu rezultatele obținute în circumscripțiile uninominale, unde sunt votate persoane, sugerează foarte clar direcția în care se vor mișca vectorii politici. Evident, din votarea în circumscripțiile uninominale (care funcționează după principiul - primul ia totul) au de câștigat, mai întâi, partidele al căror *rating* se bazează nu atât pe carisma liderului cât pe atractivitatea principiilor doctrinare, apoi candidații ce vin cu propuneri populiste de rezolvare imediată a tuturor problemelor social-economice din circumscripția respectivă. Din acest punct de vedere, unele voci consideră că varianta optimă pentru Moldova ar putea-o constitui păstrarea sistemului proporțional adaptat la mai multe circumscripții electorale și excluderea pragului electoral de 4% pentru independenți. În felul acesta, s-ar putea încuraja dezvoltarea partidelor politice și s-ar atenua suspiciunea că accesul noilor actori la viața politică a societății este blocată. ■

IMPORTANȚA CAMPANIILOR ELECTORALE

Judith S. Trent and Robert V. Friedenberg

Alegerile sunt importante pentru că ele ne asigură libertatea de a participa activ la selectarea liderilor noștri. Ele constituie nucleul democrației. Nu există vreo altă țară în lume în care cetățenii să participe atât de energic și responsabil la procesul de alegere a conducerii lor ca în SUA. Indiferent de faptul dacă rezultatele alegerilor vor determina fie câștigătorii celor două locuri în consiliul municipal, fie scaunul prezidențial din Casa Albă, campania electorală politică continuă să rămână un element esențial al sistemului democratic de guvernare.

Alegerile ne oferă posibilitatea de a determina modul în care interesele noastre de bază pot fi satisfăcute cel mai bine. Noi putem, de exemplu, decide care candidat se pronunță cel mai categoric împotriva creșterii impozitelor pe proprietate. De asemenea, noi suntem în drept să știm dacă acel candidat al partidului republican consideră necesitatea de a crea locuri noi de muncă drept cea mai mare prioritate a statului, sau dacă democrații au înaintat pe cineva care luptă pentru alocarea unor sume mai importante de bani pentru sprijinirea învățământului și transportului în comun. Când simțim că la întrebările noastre s-a dat un număr suficient de răspunsuri, atunci hotărâm cât de activ vom participa la campanie. Vom vota pentru candidatul sau partidul de care ne simțim cel mai mult atrași? Vom vota în genere? Orice decizie contribuie la dezvoltarea individualității și expresiei noastre.

Alegerile nu numai că oferă posibilități pentru a lua o decizie calmă și chibzuită sau a participa deschis în selectarea viitorilor conducători; ele oferă de asemenea legitimitatea de care au nevoie cei ce vor guverna. Câștigătorii alegerilor primesc consimțământul general pentru dreptul de a guverna. Nu importă cât de largi sau înguste sunt marginile victoriei. Candidatul care a obținut numărul necesar de voturi se bucură acum de o legitimitate deosebită de cea a puterii. Orice alegeri îi pot oferi câștigătorului acea mult dorită putere. Însă numai

alegerile democratice pot asigura simțământul “dreptății” și “autenticității” necesar pentru a guverna sau a fi guvernat. S-ar putea ca președintele țării pentru care am votat cu doi ani în urmă să nu ne mai “placă”. Cu toate acestea, înțelegem că el are tot dreptul legitim să continue exercitarea atribuțiilor sale până la următoarele alegeri.

Președintele, întocmai ca și alți candidați aleși de noi, poate fi "răsturnat" doar dacă rezultatele următoarelor alegeri îi sunt nefavorabile.

Astfel, sistemul nostru electoral foarte pragmatic este extrem de important pentru noi. Nu mai puțin semnificative sunt aspectele simbolice ale campaniilor electorale. Englezul J.H. Plumb afirmă că există două feluri de istorie: 1) șirurile de evenimente ce-au avut loc cândva cu adevărat; 2) șirurile de evenimente ideale pe care le păstrăm în memorie. Cu alte cuvinte, trecutul este alcătuit nu doar din fapte "istorice", ci și din aceea ce "înțelegem" prin fapt istoric. Este vorba, într-un sens mai larg, de memoria colectivă – mitul național – care ne unește ca popor. Alegerile nu numai aduc la suprafață lideri, conferindu-le autoritatea necesară guvernării. Ele îi "întipăresc"

în memoria noastră sau în imaginea procesului electoral, demonstrând astfel că sistemul funcționează bine. Faptul că avem alegeri, că liderii nu sunt răsturnați prin revoluții, că cetățenii polemizează fără frica de a fi întemnițați și participă activ la procesul de selectare, sau Constituția a “funcționat” pe parcursul crizei Watergate din anii '70, demonstrează că “visul american” nu este o vorbă goală, iar această țară este cu adevărat menită să fie cea mai mare protectoare a libertății. Fanfarele și agitația campaniei electorale, paradele, cuvântările, muzica, întâlnirile zgomotoase cu alegătorii, discuțiile

aprinse la televiziune, radio și presa scrisă, toate acestea demonstrează că ceea ce facem este corect, iar modul în care o facem este de asemenea corect.

Deși unele aspecte ale sistemului electoral american au nevoie de a fi îmbunătățite din când în când, procesul și rezultatele merită osteneala. Pe când valoarea și funcția alegerilor au rămas constante, modul în care ele sunt organizate și desfășurate s-a schimbat enorm în ultimii ani.■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *Political Campaign Communication, Principles and Practices*. Editura Praeger Publishers, 1995. Toate drepturile sunt rezervate autorilor. Traducere de Gabriel Mumijev.)

TRANSFORMAREA SISTEMELOR ELECTORALE DIN EUROPA DE EST

Carlos Flores Juberias

"Printre cele mai importante decizii constituționale ce urmează a fi luate în societățile democratice se numără și alegerea sistemului electoral, în special a metodelor sistemului majoritar în raport cu reprezentarea proporțională, și alegerea relației dintre executiv și legislativ, îndeosebi a relației dintre președinție și un guvern parlamentar."

Arend Lijphart

Departa de a fi o decizie pur tehnică - așa cum mulți, fără îndoială, ar vrea să prezinte lucrurile - alegerea sistemului electoral este una dintre cele mai importante hotărâri pe care trebuie să le înfrunte noul sistem politic și doar foarte puține decizii de acest fel pot avea un impact atât de puternic asupra viitorului tranziției și procesului de consolidare democratică ca legislația electorală care contribuie în mod substanțial la formarea sistemului de partide, componentelor, forței, clivajelor și profunzimii lui, a tendințelor sale către conflict sau împăcare. Cu toate acestea, setul respectiv de reguli - sau mai bine zis principiile lor de bază - apar foarte rar în constituții și, din acest motiv, constituțiile pot garanta rareori stabilitatea mult râvnită. Dat fiind impactul lor atât de mare, regulile electorale se discută întotdeauna cu o mare feroare și rareori se ajunge la un numitor comun în ceea ce privește forma și conținutul lor definitiv.

În contextul nesiguranței și instabilității din Europa de Est, obținerea simultană a legitimității și a guvernării prin procese electorale poate presupune un set de scopuri antagonice, întrucât legitimitatea este atinsă în special prin proporționalitate, iar guvernarea eficientă necesită un grad mai mare de selectivitate care se capătă prin diversele mecanisme ale sistemelor majoritare.

Dar o analiză mai profundă a modului în care sistemele electorale au fost și continuă să fie alcătuite în Europa de Est ne-ar demonstra că lucrurile nu se rezumă nici pe departe doar la simple discuții teoretice. De regulă, cei care au elaborat legislația electorală în țările Europei de Est nu au fost niște analiști neutri, preocupați numai de alegerea celei mai juste balanțe între proporționalitate și regula

majorității pentru a crea un sistem echilibrat, un legislativ stabil și a asigura un proces de tranziție cât mai puțin dureros. Aceștia au fost de cele mai multe ori lideri politici, interesați mai întâi de toate de propriul succes electoral și de cel al partidelor și aliaților lor. Legile electorale urmau a fi formulate astfel încât să se potrivească cât mai bine obiectivelor liderilor politici ce nu au ezitat măcar o secundă pentru a reformula aceste legi de îndată ce interesele și scopurile lor s-au schimbat.

După o analiză minuțioasă a legislației electorale din țările Europei de Est se poate ajunge la următoarele concluzii:

1) Pe parcursul unei perioade relativ scurte, de la alegerile desfășurate în condiții de semi-concurență electorală din Polonia în 1989 până la alegerile din Ungaria în 1994, mutabilitatea/schimbarea sistemelor electorale a fost o adevărată regulă în zona respectivă. Deși măsura în care aceste sisteme au fost schimbate diferă de la o țară la alta - foarte mare în țări ca Albania, Bulgaria și Polonia; mai mică în România și superficial în Ungaria - discuțiile politice pe marginea acestui subiect au fost permanente și este foarte improbabil că ele se vor termina în viitorul apropiat. Legile electorale nu sunt privite în această parte a lumii drept reguli *prestabilite* și *imuabile* ce trebuie respectate de îndată ce permit canalizarea competiției politice într-o manieră neutră, ci drept instrucțiuni provizorii provenind dintr-un *târg politic* anterior care vor fi modificate după ce actorii principali se schimbă pe arena politică. Cu toate că același lucru poate fi spus foarte bine despre multe alte țări, nicăieri în lume nu poți găsi un dispreț și o neglijență atât de pronunțate pentru avantajele pe care le implică respectarea regulilor jocului electoral. Cu toate că negocierea "cu

ușile închise" a principiilor de bază ale legilor electorale nu reprezintă un fenomen nou, acest lucru a luat într-o perioadă scurtă în Europa de Est o amploare nemaiîntâlnită în alte părți. Dacă e să cădem de acord cu opinia lui Lijphart - "...în cazul în care noile democrații se dovedesc a fi viabile, se pare că opțiunile inițiale durează timp mai îndelungat... schimbările drastice ale sistemelor electorale și săriturile de la prezidențialism la parlamentarism sau vice-versa sunt extrem de rare în democrațiile autentice" - această aparent interminabilă reconsiderare a regulilor electorale poate fi analizată doar ca un argument puternic că democrațiile respective se află încă foarte departe de consolidare.

2) Modificările aduse legilor electorale au avut la bază un singur scop: găsirea unei opțiuni convenabile, neafectată de excesele majoritarismului și, de asemenea, de consecințele negative ale unei proporționalități extreme. Altfel nu poate fi explicat faptul că țări precum Albania și Bulgaria, ce au organizat și desfășurat alegeri multipartite în condițiile sistemului majoritar, au adoptat mai apoi sistemul proporțional. Aceeași situație este valabilă pentru România și Polonia care au început prin a testa formule proporționale radicale pentru a sfârși prin adoptarea unor căi mult mai moderate de obținere a proporționalității, introducând uneori un set complex de bariere și praguri electorale. Nu este atunci de mirare faptul că Ungaria, țara cu sistemul electoral cel mai eclectic, a fost mai puțin înclinată să-l schimbe.

3) Bineînțeles, luptele politice constituie o sursă frecventă de inspirație pentru modificările ce se aduc legilor electorale. Declarațiile de instaurare a echilibrului în societate au fost adesea o simplă scuză pentru urmărirea unor scopuri politice neonestе.■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *The Transformation of Electoral Systems in Eastern Europe and its Political Consequences*, prezentată în cadrul conferinței științifice internaționale *Transformation in Eastern Europe* care și-a desfășurat lucrările în perioada 17-19 noiembrie 1994 la Praga. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

ACCESUL LA TELEVIZIUNE ÎN CAMPANIA ELECTORALĂ

Charles Firestone

Așt în democrațiile mature cât și în cele tinere controlul asupra televiziunii este exercitat prin modalități diferite. În unele țări se acordă prioritate televiziunii de stat, în altele principalele companii și posturi de televiziune se află în proprietate privată. Adesea aceste forme co-există sau se combină. În unele țări, pe parcursul campaniei electorale, posturile de televiziune sunt obligate să acorde candidaților spațiu de emisie pe gratis, în altele - candidații, partidele lor politice și organizațiile susținătoare trebuie să plătească pentru aceasta. De asemenea, de la o țară la alta, se deosebesc metodele de reflectare a campaniilor și dezbaterilor electorale, precum și legislația care reglementează desfășurarea campaniei. În unele state participarea la votare este obligatorie pentru fiecare cetățean. O țară adoptă sistemul prezidențial de guvernare, alta - pe cel parlamentar. Undeva există sistemul de două partide, iar în altă parte activează zeci de partide. În unele țări câștigătorul obține *toată* puterea, iar în altele a fost stabilită reprezentarea proporțională. Undeva alegerile se desfășoară într-o singură etapă, iar în altă parte se mai organizează și concursul finaliștilor. Populația unor state este alcătuită din grupuri rasiale și naționale diferite, pe când în altele aceasta este destul de omogenă. Undeva bânuie criza economică, în în alte părți - profunde contradicții religioase.

Dificultatea cu care ne confruntăm în determinarea metodelor și mode-

lelor în domeniul accesului la televiziune în campania electorală ține de contradicția care apare între necesitatea stabilirii unor reguli de asigurare a libertății expresiei și libertatea candidatului sau a postului de televiziune de a vorbi ce doresc și cum o doresc. Această contradicție clasică între libertate și egalitate, între legile inspirate din interesele întregii societăți și individ devine evidentă când se crează reguli menite să asigure libertatea alegerilor, dar alegătorii obțin informația necesară indiferent de ceea ce și-ar dori un post anumit de televiziune să dea în emisie și de felul în care un candidat oarecare ar dori să-și organizeze campania.

În fiecare etapă a campaniei, politicienii sau judecătorii trebuie să cântărească drepturile fiecărei părți - ale societății, presei, candidatului și chiar ale susținătorilor și inamicilor săi - și după aceasta să hotărască.

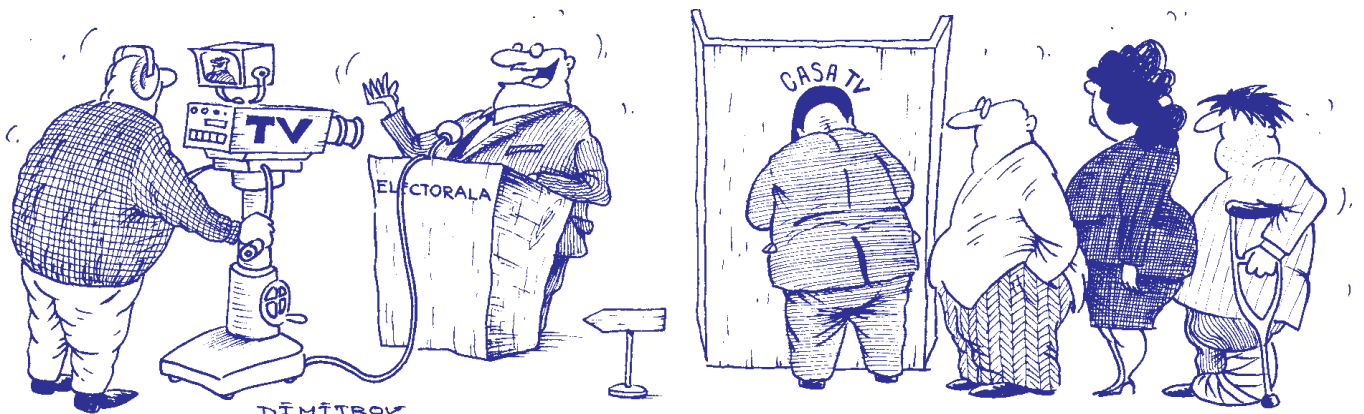
Când discută relația dintre televiziune și alegeri, politicienii trebuie să ia în considerație trei grupuri diferite de interese care adesea vin în contradicție unul cu altul și anume: 1) interesele candidatului de a stabili și întreține contacte directe cu alegătorii; 2) interesele televiziunii - cel mai puternic mijloc de informare în masă; 3) interesele societății de a obține informația necesară pentru a participa la alegeri.

Atunci când interesele respective vin în conflict unele cu altele, politicienii trebuie să tindă spre echilibrarea lor pe cale democratică. Această dilemă poate fi formulată

mai simplu: interesele cui trebuie să prevaleze într-o situație dată?

De exemplu, dacă în timpul campaniei candidatul vrea să aibă acces la televiziune pentru a-și expune poziția față de o problemă anumită cum ar fi șomajul, compania de televiziune este sau nu obligată să-i ofere spațiu de emisie, chiar dacă conducătorii ei consideră că acesta minte? Este ea obligată sau nu să-i ofere spațiu de emisie contra bani, chiar dacă conducătorii ei nu doresc acest lucru? Cum ar trebui să procedeze compania, dacă cel care solicită spațiul de emisie nu este candidatul, ci o persoană care îl simpatizează și ar dori să facă propagandă în favoarea lui? Care ar fi răspunsul companiei, dacă candidatul sau persoana care îl reprezintă dorește să vorbească *în principal* împotriva concurenților săi? Bineînțeles, răspunsurile vor varia în dependență de ale cui interese primează. Dacă legile sunt îndreptate spre sporirea caracterului competitiv al alegerilor ele pot înclina spre înlesnirea accesului candidaților la televiziune pentru a-și face publice platformele electorale și a-și ataca concurenții. În SUA, candidații la funcții federale au dreptul să obțină spațiu de emisie, bineînțeles limitat, pentru a face declarații ce nu sunt supuse deloc cenzurii.■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *Televiziune i vâbori*. Editura fundației internaționale *Inițiativa culturală*, Moscova, 1993. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

Fundația **Charities Aid Foundation (CAF)** este o organizație filantropică independentă și neafiliată politic, înregistrată în Marea Britanie. Scopul său de bază este de a spori fluxul de resurse de la donatori la organizațiile de caritate și non-profit din toată lumea.

În Marea Britanie, CAF oferă donatorilor, departamentelor de stat și ONG-urilor interesate un spectru larg de informații, consultanță juridică și alte servicii. La ora actuală CAF administrează mai mult de 600 milioane lire sterline (1 miliard dolari SUA) ce provin de la 300 000 donatori particulari sau corporații. În perioada 1996-1997, CAF a distribuit și cheltuit în scopuri filantropice peste 150 milioane lire sterline în interiorul și în afara Marii Britanii. Alte activități desfășurate de CAF includ următoarele:

- finanțarea cercetărilor științifice;
- elaborarea și promovarea unor propuneri de îmbunătățire a legislației fiscale în particular și a cadrului juridic în general care reglementează activitatea organizațiilor de caritate și operarea fondurilor oferite de donatori.

După 1985, CAF a început să desfășoare multiple și intense activități în diferite țări ale lumii, fie pe cont propriu fie în parteneriat cu alte organizații și instituții. Obiectivele urmărite de CAF pe plan internațional sunt următoarele:

- facilitarea obținerii și sporirea fluxului fondurilor filantropice, atât pe plan local cât și pe plan regional, continental;
- a ajuta organizațiile de caritate și non-profit în elaborarea unor strategii eficiente de utilizare a fondurilor obținute din partea donatorilor.

CAF este unul din membrii fondatori ai Centrul Fundațiilor Europene (European Foundations Centre) din Bruxelles și participă activ la elaborarea și desfășurarea unor programe de edificare și sprijinire a sectorului non-profit din Europa Centrală și de Est. Începând cu 1991, CAF administrează organizația de caritate Charity Know How Fund, finanțată de guvernul Marii Britanii și câteva concerne englezești. CAF a desfășurat până în prezent un spectru larg de proiecte în peste 20 țări din Europa Centrală și Est. De asemenea, Uniunea Europeană (UE) a ales CAF pentru a realiza în Rusia și în alte țări ale Europei Centrale și de Est un număr important de programe elaborate și finanțate de UE.

În 1993, CAF a înființat primele sale birouri internaționale - în Moscova și New York. În cadrul biroului din Moscova au fost angajate 15 persoane care se ocupă de studierea sectorului non-profit și acordă consultanță legală organizațiilor non-profit.

Obiectivele CAF- America sunt următoarele:

- a ajuta cetățenii și corporațiile din SUA să facă donații profitabile sub aspect fiscal pentru cauze caritabile promovate în afara SUA;
- a ajuta organizațiile non-profit străine să obțină sprijin financiar în SUA.

Prioritatea CAF-America este de a stabili relații strânse de colaborare cu fundații americane, companii internaționale și alte instituții ce doresc să dezvolte și să promoveze programele filantropice transnaționale.

Adresa: Charities Aid Foundation (CAF), Kings Hill, West Malling, Kent ME194TA, United Kingdom. Tel: (44-173) 25 20 000, fax: (44-173) 25 20 001,

E-mail: cafpubs@caf.charitynet.org; **Web address** <http://www.charitynet.org>

ALEGEREA SISTEMELOR ELECTORALE

Stephen Holmes

Regulile complicate ce reglementează competiția electorală trebuie considerate printre cele mai importante instituții ale oricărui stat democratic. Separarea puterilor în stat garantează o guvernare limitată doar în raport cu alegerile generale periodice. Sarcina organizării unor asemenea alegeri este extrem de anevoioasă în special pentru societățile unde nici cetățenii simpli nici persoanele cu funcții de răspundere nu cunosc îndeajuns tradițiile democratice autentice.

Alegerea sistemului electoral a fost una dintre cele mai delicate și dificile probleme cu care s-au confruntat de la bun început țările postcomuniste. Modul în care sunt respectate drepturile electorale în statele respective au atras în mod constant atenția internațională. Au fost inițiate discuții ample în ceea ce privește modalitățile de prevenire a fraudelor electorale și finanțării ilegale a campaniilor electorale ale unor candidați. Legislația electorală este cea care contribuie în mare parte la formarea arenei politice și determină astfel claritatea ori obscuritatea alternativelor propuse judecății alegătorilor.

Cei care elaborează legile electorale în Europa de Est s-au confruntat și încă se confruntă cu realizarea unei sarcini paradoxale. Ei se văd obligați să soluționeze simultan probleme legate de legitimitatea puterii și guvernarea propriuzisă. După cum au remarcat mai mulți comentatori, soluționarea unei probleme date face mai dificilă soluționarea altor probleme, în dependență de situația care caracterizează regiunea. Legitimitatea parlamentelor, guvernelor, legilor și politicilor depinde de măsura în care se asigură accesul real al grupurilor sociale importante la putere. Prin contrast, guvernarea presupune existența unui cabinet stabil, sprijinit de o majoritate parlamentară clară, care este capabil să soluționeze conflicte, să implementeze hotărâri de ordin administrativ și să asigure respectarea unor legi consistente și politici coerente. Într-o societate afectată de convulsiile

instabilității sociale și de multiple clivaje economice și etnice, este foarte greu să menții balanța între factorii majori ai puterii. De exemplu, eficiența și stabilitatea Guvernului pot fi obținute uneori pe seama diminuării rolului Parlamentului. Acest lucru ia amploare mai ales în Europa de Est unde atitudinile antiparlamentare și antipolitice devin tot mai frecvente și

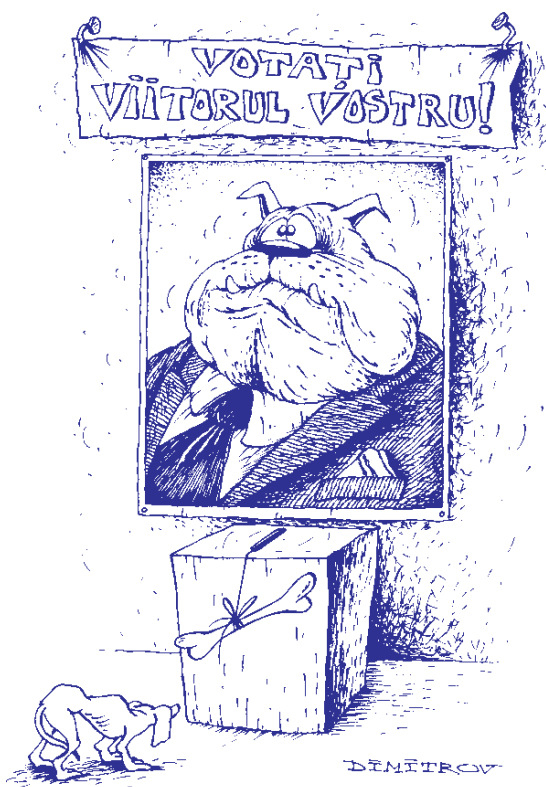
legitimite, pe când sistemul mixt sau cel majoritar se asociază mai mult cu guvernarea. Autorii legilor electorale postcomuniste care au ales să unească două sisteme rivale au sperat de fapt să combine reprezentativitatea cu eficiența. Dar succesul acestei întreprinderi extraordinare a fost până acum mai mult iluzoriu.

Deși Statele Unite și Marea Britanie au sisteme politice foarte diferite, amândouă folosesc sistemul mixt. Drept rezultat, sistemele lor ce presupun existența doar a două partide mari și puternice sunt asemănătoare. Dar sistemul de partide nu poate fi întemeiat numai pe legea electorală. În societățile postcomuniste turbulente, unde societatea civilă e mai mult o aspirație decât o realitate, regulile care elimină partidele mici pot raționaliza Parlamentul, însă acesta riscă astfel să se înstrăineze de alegători. Într-un cuvânt, cu cât este mai mare coerența cu atât este mai mare izolarea legislativului de societate.

Deci, luând în considerație situația generală din Europa de Est și cele expuse mai sus, ce sistem electoral este cel mai preferabil pentru această regiune: unul care ar favoriza partidele mari sau pe cele mici?

În condițiile sistemului proporțional cu un prag de trecere nesemnificativ, partidele mici negociază între ele după alegeri și formează coaliții după uși închise. Alegătorul poate avea absolută încredere că deputatul pe care l-a votat îi reprezintă cu adevărat interesele și aspirațiile. Realitatea însă s-ar putea dovedi alta, cu atât mai mult cu cât reprezintă o înțelegere la care s-a ajuns în spatele unor uși închise.■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *Designing Electoral Regimes*. Revista *East European Constitutional Review*, aprilie 1994. Toate drepturile aparțin editorilor. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

puternice, amenințând tot mai mult să deraieze întregul proces de consolidare democratică.

Mai multe state din Europa de Est au adoptat sisteme electorale mixte (Albania, Ungaria, Lituania etc.), combinând "proporționalismul" cu "majoritarianismul" prin o varietate de tehnici. S-ar putea ca unii să fi înțeles greșit legea electorală a Germaniei și aceasta a determinat într-o măsură mai mare sau mai mică respectivul fenomen al "combinării". Dar la fel de importantă a fost percepția, foarte răspândită în lume, potrivit căreia fiecare sistem ar avea avantaje importante unul față de altul. Reprezentarea proporțională este considerată de obicei drept un sistem care soluționează cel mai bine problemele legate de

STRUCTURA ORGANIZATORICĂ A SISTEMULUI ELECTORAL AMERICAN

William C. Kimberling

Rolul statelor

Sub aspect formal, în SUA nu există alegeri naționale. Există doar alegeri la nivel de stat pentru funcții publice naționale. Statele sunt cele care aleg Senatul, Congresul, Președintele SUA și stabilesc circumscriptiile electorale.

Drept rezultat al acestei prerogative constituționale a statelor de a conduce toate tipurile de alegeri, nu există nici un cod federal de legi ce ar prescrie modul în care alegerile trebuie organizate și desfășurate pe întreg teritoriul țării. Mai mult ca atât, există 50 coduri electorale separate care, în pofida similitudinilor dintre ele, diferă totuși în măsura în care reflectă culturile politice unice, istoriile și experiențele statelor.

Rolul federal

Aceasta nu înseamnă însă că guvernul federal este redus în întregime la tăcere în ceea ce privește anumite aspecte ale alegerilor pentru funcții de nivel federal. Există de exemplu:

- *Legea campaniei electorale federale* (Federal Election Campaign Act) care reglementează finanțarea campaniilor candidaților la funcții publice federale și pe baza căreia a fost creată Comisia Electorală Federală;

- Cele două birouri legate de alegeri din cadrul *Ministerul Justiției* (US Department of Justice): *Secția de votare a centrului pentru drepturile civile* (Voting Section of the Civil Rights Division) creată pentru a asigura respectarea drepturilor electorale ale anumitor grupuri minoritare în toate tipurile de alegeri și *Secția fraudelor electorale* (Election Crimes Branch) creată pentru a asigura respectarea legilor federale menite să preîntâmpine diferite forme ale fraudei electorale;

- *Biroul de recensământ* (Bureau of Census) care: determină la fiecare perioadă

de zece ani numărul locurilor pe care fiecare stat îl poate avea în Camera Reprezentanților a SUA; furnizează statelor și guvernelor locale cele mai detaliate informații privind populația pentru a le ajuta să restabilească circumscriptiile pe baza cărora sunt aleși reprezentanții în Congresul SUA, precum și alte circumscriptii electorale, în concordanță cu cerințele și condițiile legii privind reprezentarea proporțională a populației și densitatea ei.

Pe lângă aceste birouri federale care au de a face în mod direct cu alegerile, mai există și alte agenții federale ce au legături tangențiale cu alegerile ca *Serviciul Poștal* al SUA (transmiterea materialelor electorale și a buletinelor de vot; confirmarea adreselor alegătorilor ce s-au înregistrat) și *Ministerul Apărării* al SUA (facilitarea procesului de votare pentru militari și cetățenii aflați în afara țării în ziua alegerilor).

Trebuie să menționăm că orice dispută electorală asupra vreunui drept garantat de Constituția SUA sau vreunei chestiuni care ține de alegerile într-o funcție publică federală cade automat sub incidența jurisdicției federale și a Curții Supreme a SUA.

Așa cum am remarcat anterior, fiecare stat își are propriul Cod Electoral care nu trebuie să contravină Constituției SUA sau vreunei legi electorale federale. În acest caz codul fiecărui stat în parte constituie ultimul cuvânt asupra modului în care statul respectiv va decide să organizeze și să desfășoare *toate* tipurile de alegeri pe teritoriul său. Există și numeroase asemănări între codurile respective și deosebiri importante între ele, în special în ceea ce privește anumite proceduri electorale.

De regulă, fiecare stat își are propriul Coordonator principal responsabil pentru desfășurarea și organizarea alegerilor pe teritoriul statului respectiv. Acest Coordonator este fie Secretarul de stat fie vice-guvernatorul statului respectiv. În alte state există o Comisie Electorală Centrală a cărei președinte coordonează organizarea și desfășurarea alegerilor.■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *The Organizational Structure of the American Election System* editată și publicată de Comisia Electorală Federală a SUA în 1989. Toate drepturile aparțin editorilor. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

Aspect de la Alegerile Parlamentare din 22 martie 1998

REFORMA SISTEMULUI JURIDIC ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST

G.H.Baker

Mișcarea pentru reforma sistemului juridic în Europa Centrală și de Est s-a născut ca rezultat al vacuumului care s-a creat în urma prăbușirii regimurilor comuniste spre sfârșitul anului 1989. Aceste tinere și fragile democrații trebuiau sprijinite și încurajate. Regiunea a devenit un laborator modern în toată legea unde savanții puteau să aplice în practică teorii studiate timp îndelungat. Analizatorilor constituțiilor li s-a oferit o posibilitate istorică de a contribui "pe viu" la alcătuirea contractului social de bază. Mulți au considerat aceste revoluții de catifea drept o fereastră rară care permitea edificarea unor democrații constituționale durabile într-o regiune agitată și imprevizibilă. Adepții pieței libere comune au fost de aceeași părere și au privit

de toate rangurile în procesul de consolidare democratică din regiune. Motivațiile acestor eforturi reprezentau interesele unei multitudini de organizații și erau de natură ideologică și economică. Industriile au fost unul din primele domenii asupra cărora s-a abătut focul reformei juridice. Nu era greu să prezici reacția localnicilor: asistența a fost primită cu recunoștință și privită cu suspiciune. "Calul de dar nu se caută la dinți" este un proverb care își are echivalent în orice limbă. De obicei, neliniștile privind paternalismul și imperialismul juridic au fost rostite cu voce joasă astfel încât să nu ajungă la urechea donatorului străin. Au existat tot atât de multe motivații pentru cooperare în ceea ce privește realizarea proiectelor cât și programe propuse de indigeni în acest

de Est și multe s-au schimbat în bine între timp. Unele schimbări s-au datorat naturii progresive a reformei, altele - dezvoltării celorlalte sisteme, cum ar fi cel economic, precum și formulării unor priorități noi. La început, reformele au fost însoțite de manifestații largi de protest și greve, mai târziu - de amenzi. În parte, această evoluție poate fi explicată prin apariția unor probleme neașteptate. Eforturile de reformare adeseori trebuie îndreptate când spre merituoasă și luminoasă activitate de edificare a democrației când spre o muncă mult mai prozaică și ingrată - cea de a nu lăsa o situație periculoasă să degenereze în catastrofă. Războaiele din Balcani au determinat ca destinația ajutoarelor disponibile să se schimbe astfel încât să se creeze condiții mai favorabile diminuării și stopării crizelor ce tind să provoace confruntările militare. Actualmente mai multe reforme de ordin juridic sunt menite să mențină o pace foarte fragilă într-o regiune hăituită de ură interetnică și religioasă, și să aducă în fața justiției criminalii de război.

Odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, ajutoarele au luat calea Noilor State Independente. Din fericire, datorită ajutoarelor s-au înregistrat succese importante în domeniul reformei juridice. Din nefericire, multe insuccese se datorează diminuării entuziasmului pentru asemenea proiecte în ultimii șase ani în raport cu micșorarea sponsorizărilor, determinată de deficitele bugetare din lumea întreagă.

Pentru numeroși donatori, reforma sistemului juridic nu mai e în vogă. Obiectivul încercării de a cataloga, într-o manieră coerentă, diferiți parteneri atât din Statele Unite cât și din țările gazdă, precum și inițiativele lor corespunzătoare în domeniul reformei sistemului juridic, este de a oferi informații exhaustive privind identitatea partenerului și ocupațiile sale. Altfel, ar fi imposibil de evaluat forța și eficacitatea proiectelor catalogate ca fiind din domeniul "reformei sistemului juridic".■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din articolul *Exporting Legal Reform and the Rule of Law to Central and Eastern Europe*, publicat în lucrarea *Fortifying the Foundations: US Support for Developing and Strengthening Democracy in East Central Europe*. Toate drepturile aparțin Institutului de Studii Internaționale din New York. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

evenimentele respective ca pe o posibilitate unică de a-și materializa planurile. Atât Europa Centrală și de Est cât și Occidentul au căzut de acord asupra tezelor principale cuprinse în lucrările lui F.A.Hayek și Ludwig von Mises. Primele zile ale împăcării dintre cele două părți s-au caracterizat printr-un romantism aproape livresc. La căma Ungariei se afla un poet, țara care încă se numea atunci Cehoslovacia era condusă de un dramaturg, iar Polonia - de un simplu electrician.

A început să plouă cu ajutoare de tot soiul din Vest. Statele Unite, prin figuri publice și particulare, au jucat un rol major în sponsorizarea inițiativelor regionale. Sume uriașe de bani au fost alocate pentru a susține eforturile de implicare a experților și consultanților

scop. Unele obiective țineau într-adevăr la îmbunătățirea situației, altele - la satisfacerea unor interese personale meschine. Pas cu pas, țările din regiune au început să-și formuleze necesitățile și problemele într-un mod mai onest. La o conferință consacrată acestui subiect în Budapesta, în timp ce un profesor american de drept vorbea despre posibilitatea soluționării oricărei probleme de ordin juridic dacă știi cum să te folosești de analize economice corecte, un tânăr jurist ungur l-a întrerupt politicos, menționând cu sarcasm că "...cei din Estul Europei cunosc foarte bine acest lucru, căci l-au studiat îndelung pe Marx la școală".

Era de așteptat ca problema reformei sistemului juridic va lua o mare amploare în Europa Centrală și

EXTINDEREA UNIUNII EUROPENE SPRE EST

Hubert Gabrish

Discuțiile aprinse privind extinderea Uniunii Europene (UE) spre Est au fost marcate până nu demult de viziuni și prejudecăți care își au probabil originea în presiunea exercitată, pe de o parte, de țările în tranziție în vederea unei integrări mai rapide în structurile europene și în politica ezitantă și extrem de prudentă a UE, pe de alta. De exemplu, potrivit uneia din prejudecățile existente, determinate în special de situația economică gravă a țărilor din Est și prosperitatea celor din Vest, statele în tranziție ce vor adera la UE vor avea doar de câștigat, iar țările ei membre - doar de pierdut.

În realitate, însă, distribuția costurilor macroeconomice și a responsabilităților principale este mult mai complicată decât pare la prima vedere. Aș vrea să menționez în acest context numărul considerabil de studii și analize privind efectele pe care le-ar avea asupra UE aderarea țărilor din Est la structurile ei. Prin contrast, este foarte greu să dai peste un studiu sau o analiză consistentă și exhaustivă privind consecințele pe care le implică aderarea pentru țările din Europa Centrală și de Est.

Este cunoscut pe larg faptul că țările din Europa Centrală și de Est aspiră să fie cooptate într-o UE alcătuită din economii foarte puternice și prospere, unde venitul pe cap de locuitor este înalt la fel ca și produsul intern brut. Deosebiriile dintre membrii UE și cei potențiali din Europa Centrală și de Est sunt cu siguranță mult mai mari decât cele din sânul UE în forma ei actuală. Acest aspect este important pentru că tratatul de la Maastricht de fapt nu consideră eterogenitatea și deosebiriile respective drept factori pozitivi ce ar facilita dezvoltarea economică așa cum sugerează conceptul clasic al comerțului liber, ci le privește ca pe o problemă complexă care trebuie

soluționată. Într-adevăr, tratatul crează mecanisme menite să compenseze dezavantajele ce pot apărea pe parcursul accelerării procesului de integrare.

Țările membre ale UE vor trebui să-și asume noi responsabilități fiscale după cooptarea noilor membri.

Anumite prevederi ale tratatului de la Maastricht s-ar putea să fie reformulate în termeni mai puțini restrictivi.

Cea mai semnificativă consecință a uniunii monetare pentru țările ce nu sunt membre ale Uniunii Europene Monetare (UEM) va fi limitarea autonomiei lor în ceea ce privește politica ratei de schimb. Acest lucru pare paradoxal, întrucât uniunea monetară presupune ca, măcar într-o primă etapă, cei care vor avea de pierdut din independență la capitolul ratei de schimb și politicii monetare vor fi chiar membrii UEM. Cu toate acestea, articolul 109/alineatul 2 al tratatului de la Maastricht obligă toate țările UE ce nu participă la UEM să considere politica lor în domeniul ratei de schimb ca pe o problemă de interes comun. Cadrul instituțional care urmează a fi adoptat pentru asigurarea îndeplinirii acestei obligații constituie nici mai mult nici mai puțin decât un nou Sistem European Monetare (SEM). Oricare ar fi forma

sa, SEM nu va permite țărilor ce nu sunt membre ale UEM să-și devalorizeze valutele naționale în mod unilateral. Aceasta va fi o consecință absolut logică a politicii promovate de UEM, pentru că astfel țările ce nu sunt parte integrantă a structurilor ei vor trebui să aspire și mai mult la calitatea de membru al UEM, fiind constrânse să respecte criteriile de convergență mai rigurose decât înainte. Ratele de schimb ale țărilor ce nu sunt membre ale UEM, inclusiv ale țărilor din Europa Centrală și de Est, vor pierde mult din forța lor de instrumente ale adaptării economice astfel încât politica monetară și, în consecință, politica fiscală vor fi paralizate de o orientare unilaterală a ratei de schimb. Cât privește actualii membri ai UE, acest dezavantaj dureros va fi resimțit cel mai mult de Grecia care nu s-a alăturat niciodată mecanismelor de intervenție monetară ale

UEM și a încercat să compenseze efectele negative externe ale lipsei sale de disciplină în politica monetară și fiscală printr-o puternică devalorizare a valutei naționale. Astfel, fără nici o îndoială, limitarea libertății în domeniul politicii ratei de schimb are efecte disciplinare benefice. În ce măsură acest lucru poate fi valabil pentru țările din Europa Centrală și de Est, unde creșterea galopantă a prețurilor nu se datorează doar unor politici fiscale și monetare insuficient de restrictive ci și influențelor din afară, rămâne o întrebare deschisă. ■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din lucrarea *Effects of European Union Enlargement on New Members*. Revista *Europe-Asia Studies*, Vol.49, nr. 4, 1997. Toate drepturile aparțin editorilor. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

INTEGRAREA SISTEMELOR FINANCIARE NAȚIONALE ÎN CEL AL COMUNITĂȚII EUROPENE

Nick Ilett

În principiu, bugetul anual al Comunității Europene (CE) constituie o entitate separată de bugetele țărilor membre și este reglementat de articolele 199-209 a ale Acordului de aderare. Ele stabilesc o relație strânsă între sistemul financiar al CE și cele naționale.

Țările membre asigură veniturile Comunității, întrucât aceasta nu are dreptul să împrumute. Tradiționalul termen *resurse proprii* include printre altele veniturile obținute de către CE în urma colectării impozitelor pe producția agricolă (*primul nivel de resurse*) și activității serviciilor

de nivelele *trei* și *patru* de resurse. De aceea, administrațiile naționale trebuie să aibă echipamentul tehnic necesar pentru a face față tuturor obligațiilor de ordin financiar, prevăzute de CE.

Cum obișnuiesc statele membre să utilizeze fondurile CE

Conform Acordului de aderare, limita absolută pentru cheltuielile de buget este stabilită în dependență de pragul *resurselor proprii*. Comunitatea elaborează planurile cheltuielilor de

Astfel, statele membre administrează mai mult de 80% din mijloacele financiare ale Comunității. Administrarea lor trebuie efectuată în strictă concordanță cu prevederile Acordului de aderare și alte condiții specifice, stabilite de legislația Comunității.

Obligația directă a Comisiei este de a asigura executarea și respectarea actelor legislative și administrative. Aceasta poate apela la toate mijloacele legale de control, în special în cazurile în care se presupune că s-au comis fraude, iar CEA verifică cu meticulozitate cum au fost respectate prevederile bugetului CE de către țările membre.

Deja a fost elaborat un sistem de sancțiuni financiare pentru țările membre ce nu respectă regulamentele CE în ceea ce privește sectorul agricol. Principiul *sancțiunilor financiare* a fost extins recent până la Fondurile Structurale. El va constitui o parte componentă a *achiziției comunitare* (acquis communautaire) și va influența programele economice ale țărilor ce candidează pentru calitatea de membru al Uniunii Europene și doresc să aplice *achiziția* în întregime.

Finanțele CE au constituit dintotdeauna un subiect foarte delicat. Discuțiile privind banii și cât de bine sau rău aceștia au fost cheltuiți nu sunt o noutate pentru Comunitate. Bugetul CE adaugă un element nou la ansamblul complex al relațiilor financiare centrale, regionale și locale. Aceasta poate duce la tot soiul de tensiuni între diferite nivele de guvernare. Prioritățile economice naționale și cele ale CE nu coincid întotdeauna. Statele membre au elaborat diverse strategii pentru a face față acestor dificultăți. În practică, toate nivelele administrațiilor naționale, în special entitățile regionale puternice, au tendința de a dezvolta relații neoficiale cu Comisia Europeană. ■

(Textul de față reprezintă traducerea și adaptarea unor fragmente din articolul *Integrating European Community Finance into Domestic Budgetary and Financial Management Systems*. Buletinul informativ *Public Management Forum*, Vol. III, Nr. 5, 1997. Toate drepturile aparțin editorilor. Traducere de Gabriel Mumjiev.)

de vamale (al *doilea nivel de resurse*). Cu toate acestea, veniturile respective nu depășesc 1/5 din suma totală a veniturilor Comunității. Balanța este asigurată de nivelul *trei* de resurse care se calculează pe baza taxei pe valoarea adăugată și de nivelul *patru* de resurse, bazat pe produsul brut intern.

În acest context, sarcina principală a statelor membre este de a asigura *resursele proprii* cât mai eficient și în conformitate cu prevederile stabilite de către Comisia Europeană (DG XIX) și Curtea Europeană de Audit (CEA). Administrațiile naționale sunt obligate să respecte cu strictețe aceste prevederi și să achite sume substanțiale de bani în cazul în care comit greșeli sau neregularități. De asemenea, instituțiile Comunității vor verifica exactitatea și corectitudinea calculelor legate

de buget pentru o perioadă de la cinci la șapte ani. Planul financiar detaliat pentru fiecare an în parte este fixat în bugetele anuale consecutive ale CE. Comisia propune proiectul preliminar al bugetului CE. Autoritatea Bugetară (Consiliul și Parlamentul Europei întrunite în sesiune comună) decide în ultima instanță destinul proiectului respectiv. În continuare, Consiliul are de spus ultimul cuvânt în ceea ce privește banii alocați pentru agricultură, Parlamentul - restul cheltuielilor, iar Comisia Europeană este responsabilă de *executarea* bugetului Comunității. La sfârșitul fiecărui an, Consiliul și Parlamentul Europei, întruniți iarăși în sesiune comună, examinează raportul Curții Europene de Audit și apreciază modul în care Comisia a executat prevederile bugetului.

Deschiderea ciclului de seminare pentru instruirea observatorilor locali

• În ziua de 23 februarie, *IFES-Moldova* și fundația *Viitorul* au organizat seminarul internațional *Rolul observatorilor și contribuția lor la procesul democratic al alegerilor*. La lucrările seminarului au participat experți din partea organizației neguvernamentale *Democracy International Ltd.* din Marea Britanie.

• În ziua de 29 februarie, *IFES-Moldova* și *Clubul ONG* au organizat seminarul *Rolul organizațiilor neguvernamentale în procesul de învățământ*.

• În perioada 26 februarie-15 martie, la Chișinău s-a aflat dl. Paul DeGregorio, expert *IFES*. Pe parcursul vizitei sale dl. DeGregorio a avut o serie de întâlniri cu președintele și membrii Comisiei Electorale Centrale, președintele și vice-președintele Adunării Populare a Găgăuziei, membri ai Parlamentului, Curții Constituționale și Curții Supreme de Justiție, reprezentanți ai unor formațiuni politice, organizații neguvernamentale și mass media, membri ai misiunii internaționale de observatori din partea OSCE. De asemenea, dl. DeGregorio a participat la trei seminarii organizate de *IFES-Moldova* și *Liga pentru Apărarea Drepturilor din Moldova- LADOM* (5, 7 și 14 martie) în cadrul cărora a instruit 230 observatori locali (studenți, profesori, jurnaliști etc.) acreditați de Comisia Electorală Centrală pentru observarea alegerilor parlamentare din 22 martie. Participanților la cele trei seminarii li s-au distribuit *Ghidul observatorului*, alcătuit și editat de *LADOM* și *IFES-Moldova*, precum și formularul observatorului, alcătuit de Paul DeGregorio.

• În perioada 3-4 martie dnii. Dorin Tudoran, director de proiect *IFES-Moldova*, și Paul DeGregorio au participat la lucrările unui seminar internațional consacrat problemelor comportamentului mass media în campaniile electorale. Seminarul a fost organizat de *Uniunea Jurnaliștilor din Moldova* și Consiliul Europei.

• În ziua de 13 martie, dnii. Dorin Tudoran și Paul DeGregorio s-au întâlnit cu ambasadorul SUA la Chișinău, Excelența sa dl. John Todd Stewart. În cadrul întrevederii au fost discutate principalele aspecte ale campaniei electorale pentru alegerile parlamentare și cele ale activității *IFES-Moldova* în perioada respectivă.

Aspect de la un seminar pentru instruirea observatorilor locali

• În ziua de 22 martie, șapte colaboratori ai *IFES-Moldova*, dna. Juliana Pilon, director de programe *IFES-Washington* și dl. Viorel Micescu, Director Executiv al *Centrului de Asistență pentru Organizațiile Neguvernamentale din România-CENTRAS* au observat desfășurarea alegerilor parlamentare în peste 60 secții de votare din nordul, sudul și centrul țării.

• În ziua de 3 aprilie, *IFES-Moldova* și *Clubul-ONG* au organizat o masă rotundă în cadrul căreia au fost discutate rezultatele alegerilor parlamentare și rolul ONG-urilor în monitorizarea campaniei electorale. ■

Asociația Arhitecților din Moldova (AAM) este o organizație neguvernamentală, non-profit, neafiliată politic și independentă care a câpătat personalitate juridică în vara anului 1991.

Vocea Civică

Volumul 4, Nr. 2 (17) Martie-Aprilie 1998

Editor

IFES-Moldova
Str. George Meniuc, nr. 3
MD2009 Chișinău, Moldova

Tel.: 733255, 731477

Fax: 733621

E-mail: office@ifes.moldnet.md

IFES-Moldova

Director

Dorin Tudoran

Coordonator principal de programe

Igor Boțan

Coordonator financiar-administrativ

Victor Gane

Coordonator Centrul de resurse/Machetare

Tamara Chitoroagă

Coordonator de program

Gabriel Mumjiev

Asistent/Relații cu publicul

Ina Gutium

Șofer/Curier

Andrei Bardari

Programul IFES în Moldova
este finanțat de Agenția
Statelor Unite pentru Dezvoltare
Internațională,
USAID

Scopuri și obiective:

- sprijinirea arhitecților și promovarea intereselor lor profesionale;
- protejarea patrimoniului arhitectural, artistic și cultural;
- participarea la elaborarea actelor legislative, programelor guvernamentale de dezvoltare a arhitecturii naționale și a actelor normative privind problemele de arhitectură, urbanism, construcții etc.;
- schimbul de idei în domeniul arhitecturii, susținerea criticii de specialitate în mass media și apărarea drepturilor de autor.

Pentru a-și îndeplini scopurile statutare AAM organizează:

- expoziții de grup și individuale de arhitectură, pictură, design, fotografie artistică;
- activități de popularizare a lucrărilor de artă arhitecturală;
- conferințe, seminare republicane și internaționale.

Programe desfășurate:

- expoziție de grup "Proiectele anului 1997", 22 decembrie 1997;
- seminar "Arhitectura Republicii Moldova în perioada regimului socialist", partener: revista "Arhitext Design" (București), iulie 1997;
- participarea la elaborarea proiectelor de legi și a actelor normative privind construcțiile în Moldova, 1997-1998.

Programe în derulare:

- pregătirea expoziției de grup care urmează să aibă loc în cadrul Adunării Generale a AAM, aprilie 1998;
- participare la Adunarea Generală a Consiliului Arhitecților Europei Centrale și de Est, mai 1998;
- participare la bienala de Arhitectură Românească - ediția 1998, ultima decadă a lunii octombrie;
- expoziție de grup "Proiectele anului 1998", decembrie 1998;
- publicații științifice pentru revista "Arhitext Design";
- editarea buletinului informativ al AAM.

**Adresa: Direcția cultură, Str. București 68,
MD-2001 Chișinău, Moldova.**

Tel/fax: (3732) 33 58 56, 75 77 10; tel: (3732) 24 68 73.

Desene de A. Dimitrov

Opiniile exprimate în articolele publicate aparțin autorilor și nu reprezintă, în mod necesar, și punctul de vedere al Vocii Civice. Întreaga responsabilitate pentru veridicitatea celor afirmate aparține exclusiv autorilor articolelor.